

LI YINAN

Pekiński Uniwersytet Języków Obcych

Adaptacje tytułów dzieł literatury polskiej w przekładach na język chiński: problemy i strategia

Wstęp

Tytuły są bardzo ważnym elementem dzieła literackiego, są pierwszym sygnałem dla czytelników, przykuwającym ich uwagę i skłaniającym do wstępnej refleksji nad dziełem literackim. Dobry tytuł nie tylko zawiera najważniejsze informacje, także odzwierciedla estetyczny gust autora, pobudza wyobraźnię odbiorcy. Wielu wybitnych pisarzy przywiązywało wagę do wyboru tytułu. Jako przykład możemy podać historię angielskiego pisarza Olivera Goldsmitha, który zaprosił znajomych literatów do domu, aby wybrali odpowiedni tytuł dla jego nowego dramatu *She Stoops to Conquer*. Utwór był o miłości między dziewczyną z zamożnej rodziny a przystojnym kawalerem o przeciętnym pochodzeniu. Razem ze znajomymi Oliver ustalił tytuł *She Stoops to Conquer*, czyli „Ona pochylała głowę, by zdobyć (miłość)”. Humorystyczny tytuł idealnie pasuje do komediowej treści dramatu. Znany chiński literat i tłumacz, Ge Baoquan, powiedział kiedyś, że tytuł jest „okiem” danego dzieła, a jego ustalenie trwa miesiące.

Adaptacja to pojęcie niezwykle pojemne, wieloznaczne i choć istotne, to jednocześnie znajdujące się na marginesie rozważań tłumaczy. Literackie tłumaczenie stanowi międzykulturową wymianę. Proces tłumaczeniowy zawiera nie tylko transformację między różnymi językami, lecz także reprodukcję artystyczną, bo sama literatura to dzieło sztuki. Ze względu na różnorodność i unikatowość języka każdego narodu oraz wyjątkową ekspresję

działa literackiego właściwe adaptacje językowe i kulturowe w procesie tłumaczeniowym są wielkim wyzwaniem dla tłumaczy.

Język polski i język chiński są bardzo odległe od siebie pod względem wymowy, słownictwa, zasad gramatycznych, pisowni i (co najbardziej istotne) rdzenia kulturowego. Logika językowa i sposób myślenia Polaków i Chińczyków w wielu punktach różnią się od siebie. Ten fakt powoduje, że tłumaczenie literatury polskiej na język chiński wymaga wielu umiejętności, od wysokiego poziomu języka ojczystego i obcego, po obszerną wiedzę o kulturze ojczystej i obcej, i zdolności reprodukcji artystycznego. Uwzględniając cechy tytułów dzieł literackich, należy podkreślić, że dobry tłumacz powinien w zasadzie wiernie i dosłownie przekazać czytelnikom treść zawartą w tytule i językową estetykę danego tytułu, a jednocześnie we właściwy sposób dopasować go do kontekstu kulturowego w celu zmniejszenia barier kulturowych i polepszenia komunikacji międzykulturowej.

Tekst ten skupia się na refleksji o problemach i trudnościach pojawiających się w tłumaczeniu literackim oraz strategii adaptacyjnej. Na podstawie około stu zgromadzonych pozycji przekładu literatury polskiej na język chiński chcę zanalizować tego typu problematykę.

Specyfika tytułów dzieł literackich

Tytuł (wg *Słownika terminów literackich*) to „nazwa nadana dziełu przez jego autora, stanowiąca integralną część tekstu dzieła i będąca pierwszym wyodrębnionym w nim odcinkiem. Jest jednym z podstawowych czynników umożliwiających identyfikację dzieła. Jego forma pozostaje w wielorakich związkach z treściami utworu, który nazywa i symbolizuje, a także ze sposobami zapisu dzieła i materialnym kształtem jego przekazu”¹.

Tytuł odgrywa ważną rolę w utworze literackim. Nazywa główne treści, organizuje budowę, wydobywa podstawowe problemy, zdarzenia, motywy, podkreśla metaforyczny sens utworu. Czasami jest zabawą językową, manifestem światopoglądowym i artystycznym. Nawet pozorna zabawa lingwistyczna służy organizacji i odczytaniu treści utworu.

¹ M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, Wyd. Ossolineum, Wrocław 1989, s. 547.

Specyfika kontekstu tytułu

Tytuł i treść tekstu są związane ze sobą, stanowiąc kontekst, ale tytuł dzieła literackiego nie ma wewnętrznego kontekstu, jego dosłowny sens czasami jest nawet odległy od znaczenia samego dzieła. Ze względu na brak bezpośredniej ramy semantycznej znaczenie tytułu często jest różne i niepewne, co jest trudne do określenia.

Specyfika retoryczna

Jako kluczowy element dzieła literackiego tytuł powinien odegrać „funkcję pobudzającą”. W związku z tym pisarze przywiązują wielką wagę do wykreowania ciekawej konstrukcji językowej, wykorzystując podwójne znaczenie, oksymoron, zmianę czcionki, gry słów, żeby styl językowy danego tytułu był żywy, interesujący, a czasami nawet dziwny.

Specyfika konotacji duchowej

Retoryczność tytułu, perswazyjność przekazu oraz nacechowanie stylistyczne są tylko jednymi z wielu narzędzi przyciągania uwagi czytelników. Autorzy bardziej dbają o to, żeby tytuły pośrednio lub bezpośrednio reprezentowały konotacje duchowe i uczuciowe danego dzieła. Osiągają to w różny sposób, np. stosując proste wyrazy streszczające treść tekstu albo symbole uruchamiające podteksty i głębokie znaczenia.

Problemy, zasady i strategie w tłumaczeniu tytułów literatury polskiej na język chiński

Głównymi funkcjami tytułów dzieł literackich są m.in. nazwanie, komunikowanie, wyrażanie uczucia i promowanie. Te funkcje spowodowały różnorodność struktury tytułu. Ogólnie mówiąc, tytułem może być słowo, wyraz, proste lub złożone zdanie. Zazwyczaj tłumaczone na chiński tytuły utworów literatury polskiej (badane przeze mnie) składają się z pojedynczych wyrazów i prostych zdań, w których są zawarte informacje, takie jak: czas

i miejsce akcji, bohaterowie, główny temat oraz ogólne wątki historyczne, np. *Rok 1835, Nad Niemnem, Pan Tadeusz, Ogniem i mieczem, Podróż z Herodotem*.

Oprócz tych podstawowych informacji tytuły ponadto ewokują estetykę formalną, dźwiękową i znaczeniową. Taka właściwość tytułu ma wyższą rangę kulturową, która według wielu literaturoznawców zawiera nie tylko ludzkie osiągnięcia materialne i duchowe, ale także tradycję, bogactwo, zasady moralne, sposób zachowania, ustrój społeczny, obyczaje i warunki życia danego społeczeństwa. Tłumacze literatury polskiej powinni posiadać przede wszystkim tego typu wiedzę, aby prawidłowo adaptować istotny sens kulturowy między dwoma językami².

Tłumaczenie literatury polskiej na język chiński sięga początku XX wieku, przez ponad sto lat zostało przelożonych wiele dzieł literackich. Patrząc na adaptowane wersje tytułów, można powiedzieć, że ich waga nie została szczególnie doceniona, istnieje, niestety, dużo niedociągnięć w chińskich wersjach. Przyczyna tego problemu tkwi w uproszczonej analizie i przekonaniu, że tytuł dzieł literackich powinien być krótki, żywy oraz powinien uogólniać i streszczać cały tekst. Żeby tłumaczona wersja osiągnęła podobny efekt, tłumacz musi przede wszystkim dobrze zrozumieć głębokie znaczenie tytułu, a jednocześnie umieć przekazać je w języku ojczystym. Zadanie wcale nie jest łatwe. Co więcej, niektóre polskie tytuły pochodzą z legend, mitologii czy Pisma Świętego. Interpretowanie ich w zrozumiałym i przystępnym dla Chińczyków sposób jest nie lada wyzwaniem dla tłumaczy.

Należy przyznać, że adaptacje tytułów literatury polskiej w języku chińskim są dość trudne, ale niektórzy chińscy poloniści z powodzeniem wykonali prace tłumaczeniowe. Poniżej przedstawiam nadrzędne zasady, których powinno się przestrzegać w tłumaczeniu tytułów³.

Zanim przetłumaczy się tytuł, należy przeczytać cały utwór,
aby dokładnie zrozumieć ogólny sens
i uniknąć błędnego lub fałszywego tłumaczenia.

Tytuły literatury polskiej często są wyrazami lub krótkimi zdaniami, które trudno tłumaczyć bez uwzględnienia kontekstu. W związku z tym tłumacz

² Li Liqun, Cao Yihong, *Technika tłumaczenia tytułów literatury rosyjskiej*, „Literatura i Sztuka Rosji” 2008, nr 5, s. 55–57.

³ Niżej wymienione zasady zostały przeze mnie uogólnione na podstawie prac naukowych chińskich literaturoznawców: Liu Kongxi, Li Liqun, Cao Yihong, Hu Zhihui.

powinien przede wszystkim przeanalizować znaczenie tytułu w kontekście utworu i próbować odnaleźć sens i walory artystyczne dzieła. Na przykład *Księga papugi* W. Markowskiej i A. Milskiej została przetłumaczona jako *Histoire opowiedane przez papugę*, a Marta E. Orzeszkowej w wersji chińskiej ma tytuł *Łzy samotnej gęsi*. W pierwszym przykładzie tłumaczka wyjaśniła znaczenie słowa *księga*, wersja chińska brzmi prościej i bardziej zrozumiale; w drugim przypadku imię głównej bohaterki nic nie oznacza w kulturze chińskiej (mimo że czasami tytuł utworu z literatury europejskiej składający się tylko z imienia i nazwiska głównego bohatera jest przekładany dosłownie, np. *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza), natomiast tytuł *Łzy samotnej gęsi* we wzruszający sposób streszcza tragiczny los wdowy Marty.

Sporo jest niefortunnych przykładów. Przywołajmy powieść niepolską. Znany utwór Australijczyka Franka D. Davisona *Man-Shy* został pierwotnie przełożony na chiński jako *Boi się spotkać mężczyźnę*. Podtytuł tej opowieści brzmi *A story of Men and Cattle*, a historia dotyczy małego byka i jego kolegów. Byczki ukrywają się w lesie, boją się ludzi i wołają życie na wolności. W tytule *man* nie oznacza ‘mężczyzny’, ale ‘człowieka’, dlatego tytuł powinien brzmieć *Boi się ludzi*. Drugi przykład dotyczy utworu tego samego autora. Jego *Dusty* został w Chinach przetłumaczony jako *Pochmurny*, ale to historia psa, który nosi imię Dusty. Lepiej byłoby więc zostawić tytuł *Dusty*.

Uważna i całościowa lektura dzieła literackiego gwarantuje, że po dokładnym zrozumieniu treści utworu przetłumaczony tytuł będzie ściśle związany z ideą autorską i przekaże najważniejsze jego myśli. Na przykład chińska wersja tytułu *A wszystko przez faraona* J. Dubois brzmi *Kot jest świetnym detektywem*. Dubois opowiada w książce przygody ośmioletniego Stasia i trzynastolatka Michała. Ich ojciec jest archeologiem, znalazł w Egipcie niezwykle skarb, który znika z muzeum. Staś i Michał z pomocą niezwykle kota znającego język zwierząt i ludzi szukają sprawców kradzieży. Jeśli tłumacz dosłownie przetłumaczyłby tytuł *A wszystko przez faraona*, chińscy czytelnicy, zwłaszcza dzieci, nie zrozumieliby, co on zapowiada. Natomiast dzięki tytułowi *Kot jest świetnym detektywem* tłumacz w bardzo zwięzły sposób uogólnił informacje o głównym bohaterze i najważniejszym wątku. Ciekawy styl językowy również przyciąga chińskie dzieci do lektury.

Ponadto warto przypomnieć, że niektórzy autorzy korzystają z figury pominięcia albo dwuznaczności w tytułach, aby osiągnąć specyficzny efekt artystyczny. W takim przypadku poznanie całego utworu jest bardzo istotne dla znalezienia sensu kluczowych słów tytułu.

Jak tłumaczyć? Dosłownie, semantycznie czy adaptować?

Od dawna w Chinach funkcjonuje opinia, że kryteria dobrego tłumaczenia to: wierność, ekspresyjność i elegancja⁴. Wydaje się, że to uniwersalna zasada tłumaczeniowa. Wierność jest jedną z najważniejszych zasad uznanych przez niemal wszystkich tłumaczy. Pierwszym zadaniem dla tłumacza jest to, żeby w miarę możliwości tłumaczyć dosłownie i utrzymywać oryginalną formę ekspresji. Czasami sama forma ekspresyjna tytułu jest tak ciekawa, że czytelnicy interesują się utworem od razu po przeczytaniu tytułu. W związku z tym ważne jest wierne tłumaczenie tytułu utrzymujące jego oryginalną formę. Wtedy adaptowana wersja posiada taki sam walor artystyczny jak jego oryginalny odpowiednik.

Istnieją dwie metody tłumaczeniowe, które przywiązują wagę do wierności przetłumaczonego tekstu, ale mogą prowadzić do błędów. Pierwsza – „słowo po słowie”, gdzie zachowana zostaje kolejność słów z języka źródłowego, ale słowa są niewłaściwe, gdyż tłumacz wybrał ekwiwalenty znaczeniowe najczęstsze, niepasujące do kontekstu. Druga to tłumaczenie „dosłowne” – konstrukcje gramatyczne języka źródłowego mają ekwiwalent w języku docelowym, ale leksemy są też tłumaczone pojedynczo i nie pasują do kontekstu. Takie metody są przede wszystkim stosowane do tłumaczenia nazw własnych, takich jak nazwiska bohaterów, nazwy miejsc. Jeśli treścią tytułu jest data, miejsce lub abstrakcyjne pojęcie, takie zasady również są odpowiednie.

Bardzo wiele tytułów literatury polskiej zawiera nazwisko bohatera i bardzo często poprzez los bohatera cały utwór obrazuje charakter ludzki albo problem społeczny. Do tłumaczenia tego typu tytułów potrzebna jest transkrypcja. Ta technika ma zastosowanie w przypadku języków o różnych alfabetach. Choć funkcja ekspresyjna w przypadku takiej adaptacji poniekąd zanika, to trudno oczekiwać od chińskiego czytelnika, żeby znał system liter języka polskiego. Tego typu przykładów można wymienić wiele: *Chopin* i *Żelazowa Wola* Iwazkiewicza, *Konrad Wallenrod* Mickiewicza, *Michałko* Prusa, *Hania* Sienkiewicza, *Jan Matejko* Starzyńskiego, *Chawa Rubin* Świętochowskiego, *Ferdynand* Gombrowicza. Jeśli wykonano tłumaczenie „słowo po słowie”, wtedy nazwisko bohatera staje się znane, a jego postać głębiej zakorzenia się w umyśle czytelnika. Z polskiego na chiński imię i nazwisko tłu-

⁴ Ta opinia została po raz pierwszy sformułowana przez chińskiego literata Yan Fu w chińskiej wersji *Evolution and Ethics* autorstwa angielskiego biologa Thomasa Henry'ego Huxley'a pod koniec XIX wieku.

maczy się zazwyczaj fonetycznie. Ponieważ w kulturze chińskiej nie ma imion chrześcijańskich, tłumaczy się je sylaba po sylabie. Trudność polega na tym, że w języku chińskim wymowa jest powtarzalna, czyli wiele znaków może mieć jednakowe brzmienie. Jak wybrać właściwy znak? Istnieją dwa rozwiązania: po pierwsze, standardowa tabela z ustalonymi znakami oznaczającymi poszczególne sylaby; trudniejsze jest to, żeby wybrany znak oprócz właściwego brzmienia miał jeszcze jakiś głębszy sens. Wzór stworzył chiński tłumacz Zhu Qingying, który przełożył z języka angielskiego *Jane Eyre*. Tytuł powieści został przetłumaczony jako 简·爱 (prosta miłość). Wymowa dwóch chińskich znaków jest idealnie zgodna z brzmieniem angielskiego tytułu, przy tym tłumacz dobrze dobrał znaki: pierwszy znak oznacza prostotę, a drugi miłość. Bohaterka dzieła Charlotte Brontë – Jane – jest ubogą sierotą, prostą dziewczyną, która walczy o wolność i godność, by w końcu zdobyć miłość. Przetłumaczony tytuł idealnie odzwierciedlił ideę autorki. To tłumaczenie stanowi wzorzec adaptowania tytułów literatury zachodniej zawierających nazwy własne na język chiński.

Główną zasadą tłumaczenia jest równorzędność między oryginalnym a przekładanym językiem. Równorzędność dotyczy konstrukcji językowych, gramatyki i znaczenia. Dosłowne tłumaczenie zachowuje treść i formę tytułu, co pomaga w rozszerzaniu horyzontów kulturowych czytelników, pogłębieniu wiedzy o obcej kulturze i wzbogacaniu językowych środków wyrazu. Jednak różnica między językiem polskim i chińskim jest tak wielka, że czasami dosłowne tłumaczenie nie jest zrozumiałe dla czytelników. W takich przypadkach należy np. zmienić szyk zdania lub dodać wyrazy uzupełniające kontekst, aby transformacja była logiczna w języku docelowym. Ponadto trzeba zwrócić uwagę na to, żeby korzystać z odpowiednich metod w celu dopasowania przekładanego tekstu do obyczaju czytania odbiorców posługujących się językiem docelowym.

Na przykład *Bartek Zwycięzca* został przetłumaczony jako *Zwycięzca Bartek*, *Janko Muzykant* jako *Muzykant Janko*, *Pan Tadeusz* jako *Tadeusz Pan*, *Profesor Spanner* jako *Spanner Profesor*, *Pan Wołodyjowski* jako *Wołodyjowski Pan*. W języku chińskim najważniejszy jest tytuł, stanowisko i w ten sposób zwracamy się do ludzi. Kiedy dodajemy nazwisko, w szyku zdania zajmuje ono pierwsze miejsce, np.: Yi laoski (nauczyciel Yi), Li tongzhi (towarzysz Li). Najważniejsza jest jednak funkcja, pozycja społeczna, stanowisko.

Tytuł składający się z symboli często też tłumaczy się dosłownie. Taka strategia najbardziej pobudza zainteresowanie czytelnika i robi wrażenie. Na przykład *Ogniem i mieczem* Sienkiewicza, *Sława i chwała* Iwaszkiewicza, *Prawiek*

i inne czasy Tokarczuk. Preferencja dosłownego tłumaczenia dotyczy również tych tytułów, które składają się z rzeczowników oznaczających specyficzne daty, miejsca lub przedmioty i osoby, np.: *Chłopi* Reymonta, *Potop* i *Latarnik* Sienkiewicza, *Sklepy cynamonowe* Schulza, *Ziemia wyzwolona* Rymkiewicza, *Złote okna* Rudnickiego, *Moja córeczka* Tadeusza Różewicza, *Cienie* Prusa, *Chustka* Ożoga, *Dar Miłosza*, *Pomnik Piotra Wielkiego* Mickiewicza, *Niemcy* Kruczkowskiego, *Kwiat paproci* Kraszewskiego, *Z 1835 roku* Konopnickiej, *Rozmowy z diabłem* i *13 bajek z królestwa Lailonii dla dużych i małych* Kołakowskiego, *Podróże z Herodotem* Kapuścińskiego, *Tatarak*, *Poziomka* i *Słońce w kuchni* Iwaszkiewicza, *Czysta miłość* Iredyńskiego, *Dom pod Oświęcimiem* Hołuja, *Planktony doktora X* Hłaski, *Małpa w kąpielu* Fredry, *Lipiec* Ficowskiego, *Słonecznik* Czeszki, *Tańcowała igła z nitką* Brzechwy, *Początek opowieści* Brandysa, *Proszę państwa do gazu* i *Kamienny świat* Borowskiego, *Szmaragdowe oczy* Auderskiej.

Tłumaczenie dosłowne stara się odtworzyć dokładne znaczenie kontekstowe oryginału, zachowując jednocześnie struktury gramatyczne języka. Natomiast czasami nie wystarczy tłumaczenie po kolei słów w tytule, bo różnice językowe sprawiają, że same słowa nie są zrozumiałe w języku docelowym. W takim przypadku należy dodać wyjaśnienie. Na przykład, kiedy tłumaczono tytuł *Cesarz*, dodano do niego objaśnienie *Obalenie reżimu autorytarnego*, ponieważ pojęcie *cesarz* w kulturze chińskiej jest wieloznaczne i najczęściej kojarzy się z cesarzem z czasów dynastii feudalnych. Dodanie informacji z jednej strony współgra z oryginalnym stylem artystycznym, nie psuje płynności czytania, a z drugiej ułatwia czytelnikom prawidłowe zrozumienie tekstu. Podobnie *Maskarada* Iwaszkiewicza została przetłumaczona jako *Śmierć Puszkina – maskarada*. Wtedy czytelnicy lepiej rozumieją główne wątki dramatu. Dodanie informacji zdarza się też wtedy, gdy to różnica gramatyczna staje się barierą w rozumieniu tytułu. Na przykład *Dom z moich rąk* został przetłumaczony jako *Dom zbudowany moimi rękami*, bowiem jeśli tłumacz słowo po słowie przetłumaczyłby ten tytuł, to brzmiałby on jak „Dom trzymany w moich rękach”. Czasami przeciwnie skraca się tytuł, np. *Chłopak na opak, czyli z pamiętnika pechowego Jacka* Ożogowskiej został przetłumaczony jako *Chłopak zachowujący się na odwrót*. Przyczyna takiego tłumaczenia jest podobna – Chińczycy posiadają swój zwyczaj czytania, który preferuje krótszy tytuł. Podobnie *Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie* został przetłumaczony jako *Tadeusz Pan*, bez drugiej części tytułu oryginalnego, wtedy tytuł po chińsku brzmi bardziej zwięźle, czyli bardziej odpowiednio dla chińskiego czytelnika.

Warto jeszcze dodać, że dobre adaptacje muszą być zgodne z tradycjami czytania i pisania, tzn. tłumaczona wersja powinna być zrozumiała dla Chiń-

czyków i charakteryzować się urodą poetycką i finezją. Tytuł *Dziurdziewie* został przetłumaczony jako *Rodzina Dziurdziów*, bo w języku chińskim nie ma liczby mnogiej, więc Chińczycy nie zrozumieliby, że nazwiska w liczbie mnogiej oznaczają małżeństwo lub całą rodzinę. Wielu tłumaczy wykorzystało literackie, poetyckie wyrazy w przekładaniu tytułów, aby zgadzały się one ze stylem artystycznym samego utworu. Czasami tłumacze sięgają po idiomy w celu odzwierciedlenia walorów wersji oryginalnej.

Traktując temat oryginalnego utworu jako „źródło”, należy parafrazować tytuł w języku chińskim – to tłumaczenie semantyczne lub adaptacyjne.

Nie ulega wątpliwości, że tłumaczony tekst ma być zgodny z oryginalną wersją. Natomiast nie oznacza to, że trzeba sztywno i mechanicznie przełożyć tekst słowo po słowie. Należy zwracać uwagę na to, że język chiński i polski nie tylko różnią się morfologią i retoryką, ale także pod względem słownictwa, frazeologii i nawet wzbudzanych u odbiorcy uczuć. Czasami należy kreatywnie zmienić konstrukcję językową danego tytułu, aby przekazać sens oryginału. To właśnie tłumaczenie semantyczne, w którym przykładą się większą wagę do wartości estetycznej tekstu źródłowego. Technika semantycznego tłumaczenia wymaga przede wszystkim właściwego rozumienia całego tekstu. Wtedy tłumacz wybiera nie najbardziej popularne w słowniku, ale najbardziej pasujące znaczenie do słów kluczowych. Np. *Wesele Pana Balzaca* w chińskiej wersji jest oddane jako *Sprawa małżeńska Pana Balzaca*, bowiem słowo *wesele* po chińsku oznacza tylko uroczystość ślubną, „sprawa małżeńska” bardziej odpowiada treści utworu.

Wśród zbadanych tytułów literatury polskiej adaptowanych na język chiński zdarzają się ogromne różnice między przełożoną wersją a oryginalną, czasami nawet w ogóle nie ma żadnego związku między nimi. Na przykład chińska wersja tytułu *Dom dzienny, dom nocny* brzmi *Notatnik zbioru marzeń*. Bohaterka ze swoim mężem przeniosła się do nowego mieszkania, wokół którego są ciekawi sąsiedzi. Rozmawiała z nimi i wymieniała się anegdotami, historyjkami i życiowymi refleksjami. Duża część tej książki traktuje o snach bohaterki i jej sąsiadów. Słowa *sen* i *marzenie* w języku chińskim można tłumaczyć jednakowym znakiem. W związku z tym „kolekcja marzeń” nie tylko pokazuje powierzchowne znaczenie tytułu, tkwi w tym tytule głębia filozoficzna autorki. Tego typu przykładów można wymieniać sporo, np. *Pokolenie Czeszki* zostało przetłumaczone jako *Młoda Gwardia*, bo samo słowo *pokolenie* jest zbyt abstrakcyjne dla Chińczyków, a „młoda gwardia” określa podmiot,

który symbolizuje pokolenie; *Dom odzyskanego dzieciństwa* Brandysa jako *Koreańskie dzieci w Polsce*. Ta chińska wersja odwołuje się do wyrazu *Korea*, który miał w czasach tłumaczenia utworu znaczenie ideologiczne, bo wtedy Chiny i Korea Północna były w bloku komunistycznym. Za tamtych czasów ideologia odgrywała bardzo istotną rolę w życiu kulturalnym⁵. Podobne pomysły mieli tłumacze *Szumia łąsy*, *szumia gaje* Dziedzica (chińska wersja: *Oda partyzantów*) i *Przy budowie* Konwickiego (chińska wersja: *Nowa linia kolejowa*); *Ziemia obiecana* Reymonta została przełożona jako *Ziemia szczęścia*. W kulturze chińskiej słowo *szczęście* jest powszechnie i często używane, zawsze związane z wyobrażeniem raju i bogactwa. Przyczyny takiej strategii tkwią głównie w tym, że oryginalna wersja tytułu nie jest wystarczająco jasna dla czytelników posługujących się językiem docelowym. Adaptowana wersja lepiej pokazuje motywację pisarza i bardziej pasuje do sposobu myślenia i wizji.

Trzeba podkreślić, że ekspresja i elegancja tłumaczonego tekstu musi przetrzeć przede wszystkim zasady wierności utworu. Nie można starać się tylko o piękno języka, ignorując oryginalną treść samego utworu. Arcydzieło *Pan Wołodyjowski* Henryka Sienkiewicza zostało kiedyś przetłumaczone przez chińskiego tłumacza Mei Rukai jako *Krwawa wojna w twierdzy na granicy*. Przetłumaczony tytuł brzmi po chińsku bardzo pięknie i ciekawie, natomiast nazwisko bohatera, którego dotyczy główny wątek historii, zostało niesłusznie pominięte. Tytuł *Pan Wołodyjowski* nie powstał bez przyczyny. Jest kluczowym elementem zamysłu autorskiego. W takim przypadku ważne są dekonstrukcja i rekonstrukcja. Dekonstrukcja, czyli tłumacz rozumie oryginalny sens, uwzględniając okoliczności komunikacyjne i tło kulturowe. W procesie rekonstruowania często brano pod uwagę wiedzę o chińskiej kulturze, informacje kontekstowe w języku chińskim oraz sposób myślenia czytelników.

Tłumacze często stają przed problemem nieprzekładalności, nie potrafią znaleźć odpowiednika w języku docelowym. Trudności w tłumaczeniu czasem nie wynikają z różnic językowych, ale z niemożności znalezienia wyrażenia ekwiwalentnych. Wtedy należy poszukiwać innego słowa, które w kulturze docelowej ma podobne znaczenie. Na przykład w związku frazeologicznym 'rosnąć jak grzyby po deszczu' w języku chińskim słowo *grzyby* zastąpi leksem *bambusy*. Najwybitniejsza tłumaczka literatury polskiej na język chiński, Yi Lijun, spotkała się z takim problemem, tłumacząc *Czupiradło*. Słowo to jest definiowane jako 'ktoś, zwykle kobieta, wyglądający śmiesznie, dziwnie, nieporządnie, zwłaszcza mający dziwaczną fryzurę, zachowujący się

⁵ Według zachodnich polityków Chiny i Korea Północna nadal znajdują się w świecie socjalistycznym, ale rozchodzą się ich drogi rozwoju.

odstraszająco; straszydło, koczkodan⁶. W języku chińskim nie ma takiego słowa, ale w Chinach na wsi rolnicy stawiają kukły zrobione ze słomy w celu odstraszenia wróble. Przetłumaczona wersja *Człowiek ze słomy* (czyli strach na wróble) przywołuje wizerunek takiej kobiety.

Zakończenie

Różnica pomiędzy językiem źródłowym a docelowym i różnorodność kulturowa sprawiają, iż proces tłumaczenia okazuje się prawdziwym wyzwaniem. Poza czynnikami problematycznymi, takimi jak forma, znaczenie, styl, przysłowia, idiomy itd., praca koncentruje się na procesie dostosowania tytułu do danej kultury oraz w szczególności na strategiach mających pomóc oddać sens tematu.

Przełożone tytuły literatury polskiej na język chiński należy podzielić na trzy grupy: dosłownie tłumaczone, semantycznie tłumaczone i kulturowo adaptowane. Każda grupa posiada swój charakter i zasadę tłumaczeniową. Ogólnie mówiąc, musimy jednocześnie uwzględnić prawidłowy sens tytułu i stylizację językową, aby efekt odbiorczy był idealny.

W Chinach często się mówi, że dobry tytuł jest połową udanego tekstu. Na podstawie tego powiedzenia możemy stwierdzić, że właściwe tłumaczenie tytułu stanowi solidny fundament udanego przekładu.

Bibliografia

- Li Liqun, Cao Yihong, *Technika tłumaczenia tytułów literatury rosyjskiej*, „Literatura i Sztuka Rosji” 2008, nr 5, s. 55–57.
- Liu Kong Xi, *Tłumaczenie tytułów utworów literackich*, „Journal of Chongqing University of Arts and Sciences” 2009, nr 1, s. 97–101.
- Wang Yan, Gao Juxia, *O tłumaczeniu tytułów utworów literackich*, „Journal of Xi'an University of Arts and Sciences” 2011, nr 6, s. 9–11.

Adaptation of the Polish literature titles in Chinese language: issues and strategies

Polish literature translation activities in Chinese language dates back to the early twentieth century in China. Between over a hundred years many literary works has been translated

⁶ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Dubisz S., red., t. 1–6, Wyd. PWN, Warszawa 2003.

thanks to the efforts of Chinese translators. Because of the cultural and linguistic distance between Chinese and Polish languages and the property of titles literary adaptation becomes very difficult. In this paper I tried to analyze problems and difficulties in the literary translation and adaptation strategy on the above of about a hundred items translated from Polish to Chinese. Firstly the characteristics of literary titles had been mentioned in this article, and the most important translation principles had also been introduced. Generally speaking, we must take into account the correct meaning of the title and the style of language in order to get the perfect effect of receiving.

Keywords: adaptation, translation, title, literary work, language style, cultural difference